

Eesti demokraatlik põrandaalune ja kontaktid Läänega 1970–1985

IV

Jaak Pihlau

7. Kodu- ja väliseesti dialoog

Tuulte pööriseid, tuulispeasid uusi

Viska, Eestimaa,

Elujulguse terava hõbenoaga,

Lippe lehvita iseenese loaga,

Ori olla enam ei saa!

Aja pööriseist kisu

Meeste kangelaskätega oma saatus,

Isendale anna käsud.

Meie päevade üsas – see esimene vaatus.

Henrik Visnapuu (1890 Leebiku –

1951 New York)

Pärast seda, kui püsiv sidekanal Läände oli loodud, võis alustada tõelise dialoogiga kodu- ja väliseestlaste vahel. Tõsi küll, see oli nagu liiklus üle kitsa silla, kust korraga pääses üle vaid ühes suunas ja kus rohelist tuld tuli kaua oodata. Vahel kulus nädalaid või isegi terve kuu, enne kui meie järjekordne läkitus Stockholmist jõudis ja uus sõnum seal tagasi saabus.

Pöörde tõi juunis 1975 Münchenis tööle hakanud eestikeelne raadiojaam “Vabadus”.

See oli võrreldes USA riigidepartemangu ametlikke teateid edastava “Ameerika Häälega” ja vaid korra nädalas eetris oleva Madridi “Eesti Vabaduse Häälega” hoopis midagi uut. Alates septembrist toimusid saated iga päev ja pooltunnist põhisaadet korrati sama ööpäeva jooksul veel mitu korda. Viimane asjaolu oli eriti tähtis, sest “Vabadust” segati Eestis väga tugevasti. Räägitakse, et Eesti Raadiole ja KGB-le, kus neid samuti kuulda taheti, saadeti lindistused kohale raadioreleeliini kaudu Venemaalt. Meil, kes me ühtegi saadet vahele jätta ei tahtnud, tuli välja mõelda igasuguseid abinõusid segajate mõju nõrgendamiseks, kasutada suunatud magnetantenniga pisikesi taskuraadioid ja otsida “surnud tsoone”, kuhu segajate mõju ei küündinud (neid leidis alati, eriti läänerannikul ja saartel).

Esimesel aastal töötas “Vabadusraadio” Eesti osakonnas kolm väliseestlast (Jaan Pennar, Karin Saarsen-Karlsted ja Aleksander Terras), hiljem tuli juurde mitu kodueestlast, kes ühel või teisel viisil Läände olid “ära hüpanud”⁷¹ (Maire Raidma, Kristi Tammik, Raimu Rand, Riho Mesilane, Sergei Soldatov jt.). “Radio Liberty” võttis Idablokist ära hüpanud inimesi meelsasti tööle, kuigi hiljem osutus, et nii mõnedki nendest olid saadetud Nõukogude luure poolt (näiteks Tšehhoslovakkia ja Poola toimetuses). Ka Rand ja Mesilane olid KGB taustaga,⁷² kuid pole teada, et ühelgi ENSV julgeoleku kaadriohvitseril oleks õnnestunud “Vabadusraadio” toimetusse sisse imbuda.

“Vabadusraadio” saadetes kõlasid peaaegu kõik Eestist Läände saabunud põrandaalused materjalid – nii meie grupilt kui ka teistest allikatest. Üheks selliseks oli suurepärase essee “Kuhu lähed, Eesti rahvas?”, mille autor esines varjunime all “Rahvapoe”. Alles hulk aastaid hiljem sain teada, et selle oli kirjutanud endine poliitvang Valdur Raudvassar.⁷³

Paljude väliseesti ajakirjanike seast, kes ei

⁷¹ Jaak Pihlau. Eestlaste põgenemised Läände: ärahüppajad. – Tuna 2003, nr. 1–3.

⁷² Pärnu komsomolisekretär Raimu Rand hüppas ära 1966. a. Pariisis, naasis kodumaale 1979 (vt. Kodumaa 1979, nr. 49–51), Riho Mesilane – 1978. a. Viinis, pöördus Eestisse tagasi 1990.

⁷³ Valdur Raudvassar, s. 1939, mõisteti 1962. a. nõukogudevastase tegevuse ja tulirelvade hoidmise eest kuueks aastaks vangilaagrisse. J. Isotamme teatel viis käsikirja 1975. a. välismaale sellal USA-sse alalise elamisloa saanud luuletaja Peeter Ilus. Kuidas viimane KGB-ga seotud oli, on jäänud ebaselgeks, igatahes otseseid viiteid selle kohta parteiarhiivis leitud pole. Peeter Ilus tuli USA-st ootamatult tagasi neli aastat hiljem.

säästnud oma energiat ja teravat ajakirjanikusulge Eesti olukorra tutvustamisel rahvusvahelisel areenil, tahaks eriti meenutada kahte inimest: Adelaida Lembergi ja Andres Küngi.

Eestis sündinud ja Tartu Ülikooli lõpetanud Adelaida Lemberg alustas ajakirjanikuna ja tõlgina Eesti Vabariigi päevil, jätkas ajakirjanikuna Rootsis pärast emigreerumist 1944. a., jõudes olla vahepeal ka "Ameerika Hääle" toimetaja. Ta töötas "Teataja" juures selle esimesest numbrist (1944. a. oktoobrist) peale ja jäi lehe kaastööliseks kuni oma elu lõpuni. Hea keeleoskajana oli ta ühtlasi Eesti Rahvusfondi kõikide ingliskeelsete publikatsioonide vastutav toimetaja ja tänu temale levis ka enamik Eesti vastupanuvõitluse dokumente rahvusvahelises ulatuses. Ta oli ka esimene, kes kirjutas artikli Eesti demokraatide kohta, mis avaldati Pariisi venekeelses kultuuriajakirjas "Kontinent".⁷⁴

Nooremasse pagulaseestlaste põlvkonda kuulunud Andres Küng (sündinud 13.09.45 Rootsis Ockelbos) oli lõpetanud Stockholmi Majandusülikooli, tegutses hiljem ajakirjaniku, publitsisti ja poliitikuna, muu hulgas Lõuna-Rootsi televisiooni toimetajana, oli lühiajaliselt ka Riigipäeva asendusliige. Enne oma varajast surma 2002. a. jõudis ta avaldada rohkem kui 20 raamatut mitmes keeles, paljud neist olid pühendatud Baltikumile ja Eestile. Üks raamatutest kandis pealkirja "Estland zum Beispiel", ja keerulisi teid pidi jõudis see ka meieni kodumaal.⁷⁵ Hiljem pühendas Küng terve sarja raamatuid, ajaleheartikleid ja raadiosaateid Baltikumi ja Eesti temaatikale. Tema elutöö on kokku võetud 2002. aastal ilmunud mälestusraamatus "Baltikumile elatud aastad",⁷⁶ kust siinkohal tooksin ainult väljavõtte intervjuust, mille ta 1970. aastal andis ühele rootsi ajakirjanikule.

"Seoses Eesti-raamatu ilmumisega pidasin ühe oma esimestest ettekannetest Eesti

kohta Karlstadi välispoliitikaühingus. Reportaaž järgmise päeva kohalikus ajalehes oli pealkirjastatud "Küng: Eesti saab vabaks!". See pealkiri kujutas endast vastust reporteri küsimusele, kas ma usun, et Eesti, Läti ja Leedu saavad kunagi taas vabaks.

"Kahtlemata," vastasin ma, ja viitasin muuhulgas sellele, et ükski impeerium pole olnud igavene. Miks peaks siis nõukogude oma kujutama endast erandit?

Reporter jätkas küsimusega, millal võiksid Balti riigid jälle vabaks saada. Mul polnud sellest aimugi. Kuid midagi tuli ometi vastata ja ma arvasin:

"See võtab aega. Seda ei sünni ilmselt enne kui üheksakümne aastate alguses."

Pärast Eesti, Läti ja Leedu taasvabane mist augustis 1991 sain ma mitmeid kirju selle intervjuu koopiatega. See vaimustas mind – mitte, et ma juhtusin õigesti ära arvama, vaid et inimesed olid minu optimismist nii haaratud ja säilitasid ajaleheväljalõikeid kahekümne aasta jooksul. Nad pidid minus nägema küll prohvetit, kes ma ei olnud."

Ikka ja jälle peab imestama Andres Küngi erakordne ettenägemisvõime ja sügav usk Eesti tulevikku, sest isegi kodumaal lootsid tol ajal väga vähesed, et Eesti Vabariik uuesti taastatakse.

1976. aastal peeti järjekordne väliseestlaste kokkutulek (ESTO 1976) 5. kuni 11. juulini USA-s Baltimore'is. Saatsime meiegi oma põrandaaluse rühma nimel sinna läkituse, kusjuures teksti põhikoostaja Tunne Kelam pani allkirjaks "Mõtlevate eestlaste ühendus". Kahjuks tabas meid ebameeldiv üllatus – ükski väliseesti ajaleht seda ei avaldanud. Ameerika eestlaste häälekandja "Vaba Eesti Sõna" tuli välja sapise kommentaariga, iseloomustades meie läkitust "kaheldava dokumendina", mis "vaevalt olevat kodueestlaste poolt kirjutatud".⁷⁷ Selle asemel leht avaldas ühe

⁷⁴ A. Lemberg. Idaeuroopa dialoog. – Kontinent 1976, nr. 9, lk. 157–164 (vn. k.). "Kontinenti" toimetas tuntud vene kirjanik ja dissident Vlad. Maksimov, toimetuskolleegiumi kuulus ka mitu Nobeli kirjanduspreemia laureaati, nende hulgas A. Solženitsõn.

⁷⁵ A. Küng. Estland zum Beispiel. Seewald Verlag, Stuttgart, 1973. Sama raamat veidi erineva ülesehituse ja pealkirjaga "Saatusi ja saavutusi" ilmus Eesti Kirjanduse Kooperatiivi väljaandel aasta hiljem.

⁷⁶ A. Küng. Baltikumile elatud aastad. Tallinn, Olion, 2002.

⁷⁷ Läkitus Eestist. Vaba Eesti Sõna 01.07.76.

Adelaida Lemberg
(Teataja 22.10.94)

Andres Küng
(Teataja 15.04.1978)

teise Eestist saabunud kirja, kus üksikasjaliselt kirjeldati Siberi vangilaagrite õudusi.⁷⁸ Vello Salo meie läkituse autentsuses siiski ei kahelnud ja avaldas selle kirjastuse “Maarjamaa” poolt veel enne ESTO-päevade algust.⁷⁹

ESTO-läkituse lõpetasime suure isamaalauliku Henrik Visnapuu värsiridadega, mis on toodud eespool, käesoleva peatüki alguses. Visnapuu luuleread võtsime ka uue põrandaaluse ajakirja “Eesti Teataja” motoks. Seda neli korda aastas ilmuvat ajakirja koostasime aastatel 1976–1983 30 numbrit, iga üksiknumber sisaldas masinakirjateksti 20–25 lehekülge. Laiemalt levitamiseks polnud “Eesti Teataja” mõeldud, peamiselt sisaldas see omakirjastuslike materjale, mille illegaalselt olime välismaale saatnud. 1978. aastal hakkas mitteametlik Helsingi grupp⁸⁰ välja andma palju suurema mahu ja levikuga põrandaalust ajakirja “Lisandusi mõtete ja uudiste vabale levikule Eestis”, kusjuures seda trükiti ja levitati ka välismaal. Kuna meie materjale avaldati ka selles välja-

andes, siis pärast 1983. aastat lõpetasime üldse “Eesti Teataja” koostamise.

Olgu siinkohal ära toodud “Eesti Teataja” kolmel esimesel aastal ilmunud numbrite sisukord.

Nr. 1 (1976):

Eesti iseseisvuse manifest 24.02.18;

Eesti Asutava Kogu selgitus Eesti riiklikust iseseisvusest ja rippumatuses 19.05.19;

Eesti Rahvusriinde ja Eesti Demokraatliku Liikumise memorandum ÜRO Peasekretäri K. Waldheimile 24.10.72;

Eesti Rahvusriinde ja Eesti Demokraatliku Liikumise memorandum ÜRO Peaassambleele 24.10.72;

Eesti Rahvusriinde ja Eesti Demokraatliku Liikumise kiri ÜRO Peasekretäri K. Waldheimile 23.12.74;

Grupi patriootide kiri Lääne ajalehtedele ja raadiojaamadele 25.12.74;

Järeldridu;

⁷⁸ Kiri väliseestlastele. Vaba Eesti Sõna 1976 juuli–aug. Kahjuks sisaldab see tundmatu autori mälestuslugu palju faktivigu. Näiteks väidetakse, et Norilski laagrist pääses eluga vaid neli eestlast, kes hiljem olevat hukkunud ühe keemialabori plahvatuses. Tegelikult pöördus 1941. a. küüditatud sõjaväelastest kodumaale tagasi vähemalt 35 meest (vt. Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon 2003, nr. 19) ja teisi (mittesõjaväelastest) vange, kes Eestisse tagasi pöördusid, veelgi rohkem.

⁷⁹ Maarjamaa. Eesti katoliiklaste ringkiri, nr. 1 (28), 9. juulil 1976.

⁸⁰ Eestis Helsingi järelevalvegruppi avalikult välja kuulutada ei õnnestunud, kuigi endised poliitvangid Erik Udam, Mart Niklus, Enn Tarto ja Endel Ratas seda üritasid. Hiljem kirjutasid nad alla Balti apellile ja koos oma mõttekaaslastega paljudele avalikele märgukirjadele, millele KGB reageeris arestide lainega. 1980. a. oktoobris arreteeriti Veljo Kalep ja Tiit Madisson, detsembris Viktor Niitsoo, 1981. a. jaanuaris Mart Niklus ja Jüri Kukk, 1983. a. märtsis Lagle Parek, aprillis Arvo Pesti ja Heiki Ahonen, septembris Enn Tarto. Vt. V. Niitsoo. Vastupanu 1955–85. Tartu, 1997.

“Radio Liberty” eesti keeles;
Sergei Soldatovi kiri maailma avalikkusele;
Viimasest eesti metsavennast.⁸¹

Nr. 2 (1976):
Eesti ja Läti demokraatide kiri kõikidele Euroopa julgeoleku- ja koostöökonverentsist osavõtjatele maade valitsustele 17.06.75;
Sven Kreek 1930–1975;
A. Solženitsõn. Elagem ilma valeta!
Hääli “kaljurahnude alt” ja Eesti Demokraatlik Liikumine;
Dokumente ja fakte Eesti Vabariigi saatuseaastatest. I.

Nr. 3 (1976):
EDL kohtuprotsess 21.–31. okt. 1975;
Valitud peatükke J. Mazepa-Bakaivski raamatust “Vene kolonialism ja rahvusküsimus”. I.

Nr. 4 (1976):
Läkitus II ülemaailmsetest eesti päevadest osavõtjatele, kõikidele väliseestlaste organisatsioonidele;
Otto Tief 1888–1976;
Otto Tiefi mälestusi. I;
Dokumente ja fakte Eesti Vabariigi saatuseaastatest. II;
Juriidiline meelespea neile, kel seisab ees ülekuulamine. I;
M. Under. Jõulutervitus 1941.

Nr. 5 (1977):
Eesti Rahvusriinde avaldus Letipea tragöödia puhul;
Letipea veretöö;
Otto Tiefi mälestusi. II;
Valitud peatükke J. Mazepa-Bakaivski raamatust “Vene kolonialism ja rahvusküsimus”. II;
Tšehhoslovakkia kodanikuõiguste manifest “HARTA 77”;

Mõtteid õigusteadvusest.
Nr. 6 (1977): Erinumber, pühendatud 1939.–1940. a. sündmustele Balti riikides.

Nr. 7 (1977):
Eesti-Läti-Leedu Rahvusliikumiste Peakomitee Asutamise Akt;
18 eesti loodusteadlase kiri kolleegidele Soomes, Rootsis, Taanis ja SFV-s;
Eesti: lühikokkuvõtte Nõukogude kolonialismist Balti riikides;
Otto Tiefi mälestusi. III;
Kui pikk on seltsimees Brežnev? Valimik poliitilisi anekdoote).

Nr. 8 (1977):
Mart Nikluse avalik kiri professor Jüri Saarmale;
Mart Niklus. Elulookirjeldus;
Kroonika;
Eesti usklite pöördumine kaasmaalaste poole võõrsil;
Unustatud eestlased Mordva laagris.

Mõned ülaltoodud artiklitest pole trükitud kunagi jõudnud, seetõttu peatugem nende juures pikemalt.

Sven Kreegi lugu

Sven Kreegil (sündinud 1930 Kuressaares telegraafiametniku ja kaitseliitlase pojana) tuli juba lapsepõlvest peale kokku puutuda NKVD-laste omavoli ja julmusega. Lapsena küüditati ta koos vanematega 1941. a. Saaremaalt Tallinna, kuid pääses koos emaga Venemaale saatmisest, sest põgenevad Vene väed jätsid Harku vangilaagri saatuse hooleks. Isa Karl viidi siiski Patarei vanglast Venemaale, kus ta hiljem hukkus teadmata asjaoludel.⁸²

⁸¹ Lugu Kalev Arroost, kes langes 2.6.74 Valgjärve lähistel. Relvastatud metsavenna avastamine Eestis 1974. aastal oli KGB-le nähtavasti nii hämmastavaks sündmuseks, et selle kohta avaldati vene ajalehtedes isegi pikem järjejutt (ilmsu tõlgituna ka ajalehes “Nõukogude Hiiumaa”). August Sabest, kes hukkus 1978, ei teadnud me siis veel midagi.

⁸² Saaremaa järelküüditamise kohta 1. juulil 1941 ametlikke arhiividokumente leitud pole, tema isa kriminaaltoimikus (ERAF, f. 130, s. 6379E) perekonna küüditamisest juttu ei ole. Karl Kreeki süüdistati tegevuses Kaitseliidu sideülemana, ta saadeti Irkutski oblastisse, mõisteti 10 aastat vangistust, surmaaaja kohta täpsemad andmed puuduvad. Saaremaa järelküüditamisest on suusõnalistele andmetele tuginedes kirjutatud Juta Vesik ja Peep Varju (ORURK 1997, 6A)

Ema Airi põgenes 1944. a. Rootsi, Sven jäi Hiiumaal elava vanaema kasvatada. Emmaste valla Leisu algkooli õpilasena arreteeriti ta Vene piirivalve poolt, teda süüdistati ühe nõukogudevastase lendlehe koostamises,⁸³ kuid alaealisena pääses siiski vabadusse. Arreteeriti uuesti 1952. a., kui mobiliseerituna oli põgenenud Vene sõjaväe ehituspataljonist, kuid mõne aja pärast vabastati. Hiljem sai ta tuntuks harrastusluuletajana, mitmed tema värsid ilmusid ka Eesti ajalehtedes ja ajakirjades. 1969. aasta paiku hakkas ta levitama omakirjutatud sotsialistlikku manifesti ja sattus jälle KGB haardesse. Üks läbiotsimine toimus Narvas, kusjuures teda ja luuletaja Ahto Siiga kahtlustati nõukogudevastaste kirjutiste koostamises. 1974. aastal hakkas peatset arreteerimist karteve Sven Kreek end varjama ja kirjutas ametivõimudele avalduse, taotledes väljasõiduluba oma USA-s elava ema juurde. KGB arreteeris Kreegi jaanuari alguses 1975 ja kiiresti võeti vastu otsus saata tülikas teisitimõttele psühhiaatria haiglasse sundravile. N. Liidus kasutati taolist repressioonimeetodit poliitiliste teisitimõttelejate vaigistamiseks üsna sageli, Eestis ülimalt harva. Ametlik otsus Kreegi allutamiseks psühhiaatrilisele sundravile langetati ENSV Ülemkohtus (eesistuja Hilda Uusküla),⁸⁴ tuginedes Vabariikliku Psühhoneuroloogiahaigla erikomisjoni ekspertiisile. Sellesse ekspertkomisjoni kuulusid psühhiaatrid Vsevolod Luts, Valdur Jänes ja Regina Kon, kohal viibis ka tervishoiu ministri peapsühhiaater prof. Jüri Saarma. Diagnoos Kreegi kohta sisaldas sõnu “põeb lapsest peale paranoidset skisofreeniat”, mis julgeoleku terminoloogias tähendas, et kaebalune “lapsest peale ei armasta nõukogude võimu”. ENSV Ülemkohtus psühhiaatrite otsust isegi karmistati, Sven Kreek otsustati

saata mitte tavalisse vaimuhaiglasse, vaid kurikuulsasse erirežiimiga psühhiaatria haiglasse Kaliningradi oblastis Tšernjahhovskis.⁸⁵ Enne kui vangietapp teele minna jõudis, lõpetas piinatud, muserdatud ja vaimselt ruineeritud Sven Kreek oma elu enesetapuga Patarei vangla kongis.

Otto Tiefi mälestused

Otto Tief suri teatavasti 5. märtsil 1976 Ahja haiglas 86 aasta vanuses, peaaegu samaaegselt hakkas põranda all ringi liikuma tema mälestuste käsikiri. Tegelikult koosneb Tiefi käsikiri mitmest osast: mälestused 1944–1969, lühiartiklid “Laagrite korraldusest”, “Maloletkade vallatused”, “Kuidas maa teid Moskvast kannab?”, “Kus on Tartu Ülikooli väärtasjad?”, “Tõusta, ajaloo kohus tuleb!”, “Meenutusi Eesti Vabariigi likvideerimisest”. Ajakiri Akadeemia avaldas mälestustest 1990. a. kärbitud ja ümbertöötatud variandi, mille aluseks võeti Nõukogude ajal TRÜ raamatukogu käsikirjade fondi laekunud (KGB teadmisel?) käsikiri.⁸⁶ Jaan Isotamm on avaldanud Tiefi mälestustest pikema ja kommenteeritud versiooni MRP-AEG infobülletäänis ning vene keelde tõlgituna ka Pariisis 1989. a. ilmunud ajalooalmanahhis “Minuvšeje”.⁸⁷ Kahjuks on MRP-AEG bülletäänist välja jäänud tähtis lõik aastate 1954–1959 kohta, kui Tief sattus uuesti KGB-laste huviorbiiti ja teda külastas Lõhmuse-nimeline KGB agent. Viimane andis lubaduse viia Tiefi poolt koostatud mahukas majandusalane uurimus välismaale, kuid jättis selle muidugi täitmata.⁸⁸ Ligi 700-leheküljeline käsikiri lükati tagasi ka mitme Nõukogude kirjastuse poolt ja on jäänudki avaldamata.

⁸³ Sven Kreek. ERAF, PVK kaart.

⁸⁴ ERAF, f. 130, s. 11181E, 4 köidet.

⁸⁵ Tšernjahhovski (endise nimega Insterburg Ida-Preisimaal) vaimuhaiglas peeti kinni ka kindral Grigorenkot, samas viibinud eestlase Andres Lepiku mälestusi võib lugeda ajakirjast Vikerkaar 1990, nr. 2.

⁸⁶ Vaata toimetaja märkust autori artiklile “Vaba Eesti Võitlusrinne” ajakirjas Akadeemia 2000, nr. 8.

⁸⁷ MRP-AEG infobülletäänid nr. 8, 9, 12, 16 (1988) ja Minuvšeje 1989, nr. 7, lk. 112–189.

⁸⁸ Endine EV ja Saksa armee ohvitser Adolf Lõhmus (1908 Sooru – 1980 Tallinn) oli KGB agent “Välk”, hili-sema varjunimega “Täht”, vt. Tuna 1999, nr. 4, lk. 53. Lõhmus esines Otto Tiefi spordireporterina, kes tihti Soomet külastavat (ERAF, f. 131, s. 375, lk. 147–151).

Artjom Juskevitiši “Vene kolonialism ja rahvusküsimus”

Trükis pole ilmunud ka Mazepa-Bakaivski varjunime all Artjom Juskevitiši poolt kirjutatud teos “Vene kolonialism ja rahvusküsimus” (74 masinakirjalehekülge, eessõna Sergei Soldatovilt varjunime Donskoi all). Juskevitiš kirjutas selle uurimuse kui selgitava lisamaterjali NLDL põhidokumentidele 1971. aastal, hästi tunnetades, kuidas “šovinism ja maru-rahvuslus on sügavasti tunginud vene rahva hinge, eriti intelligentsi hulka”. Toome ära siinkohal selle uurimuse täieliku sisukorra:

1. Terminoloogia;
2. Tänapäeva koloniaalsüsteemid;
3. ...ja kust tuli Venemaa;
4. Moskva – kolmanda Rooma – tee koloniaalimpeeriumiks;
5. Siberi alistamine;
6. Ukraina alistamine;
7. Vene demokraatia lüüsaamise põhjused 1917. aastal;
8. Kes on bolševikud?;
9. Kommunistlik internatsionalism;
10. Suurte vapustuste aastad;
11. Veidi Ukrainast (peatükk venelastele);
12. Venelased;
13. Poola küsimuse klassikaline lahendus;
14. Juudiküsimus;
15. Venemaa kolooniate geograafia;
16. Kolooniate majanduslik riisumine;
17. Venemaa rahvuste arvukuse muutumise dünaamika;
18. Ümberasustamised;
19. Kolonisaatorite privilegeeritud kolooniates;
20. Demokraatia alus – loomulik õigus;
21. Inimene ja riik;
22. Demokraatlik natsionalism;
23. Rahvustevaheliste suhete põhimõtted;
24. Venelaste opositsioonist totalitarismile;
25. Rahvuslikud vabastusliikumised;

26. Kas me võime loota väljastpoolt vabane-misele?;
27. Demokraatia ja rahvuslik suveräänsus;
28. Venemaa rahvusriikide koostöö mudel;
29. Demokraatia ja rahvusliku vabastusliiku-mise vaenlased välismaal;
30. Mida ootame emigratsioonilt?;
31. Kolooniate enesemääramisest;
32. Mida teha?;
33. Illegaalsete gruppide loomise ja tegevuse printsiibid.

1976. a. novembris saatsime Eesti demokraatide nimel läkituse USA Kongressi liikme-tele ja see avaldati mitme väiseesti väljaande poolt,⁸⁹ apelli kommenteeriti pikemalt ka aja-lehes Teataja.⁹⁰ Oma pöördumises kinnitasime, et tööle ei vasta paljudes Lääne ajalehtedes il-munud väide, nagu oleks N. Liidus pärast Hel-singi tippkonverentsi vangistatud ainult mõned üksikud dissidendid ja et inimõiguste elluvii-misel on märgata selget edasiminekut: “Samal ajal kui Euroopa riigipead olid Helsingis koos ja Brežnev kuulutas, et N. Liit tahab raken-dada Helsingi kokkuleppeid täiel määral, toi-metasid Brežnevi julgeolekumehed, ainult 80 km Helsingist eemal, vahistamisi, läbiotsimisi ja ülekuulamisi enneolematu ulatuses.”

Palusime astuda samme Eestis vangistatud inimõiguste eest võitlejate Mätiku, Soldatovi, Kiirendi ja Juskevitiši vabastamiseks, samuti juhtisime tähelepanu kohtuvälistele repres-sioonidele, mis olid tabanud Helju Tauki, Tun-ne Kelamit, Ülo Vooglaidu, Oleg Tjutrjumovit ja Peeter Einastot. Eraldi tõstisime esile traagiliselt Nõukogude vanglas hukkunud Sven Kreegi juhtumit. Temast oli saanud Nõuko-gude Eesti kohtupsühhaatria kõige tuntum, kuid kindlasti mitte ainus ohver.

Jaak Pihlau

(1937)

Lõpetanud TPI automaatika erialal (1961), tehnikakandidaat (1970). 7 leiutise, ligi 40 teadusliku artikli ja üle 10 raamatu autor. Käesoleval ajal tegeleb Eesti lähiajaloo uurimisega.

⁸⁹ Documents...1977; Newsletters, July 1977, nr. 494; Documents and Notes on Soviet Policy toward Estonia and other Baltic States 1975–80. EIF (Estonian Information Centre. Stockholm, 1980. Ilmus ka eestikeelsena Lisanduste avanumbris (1978, nr. 1).

⁹⁰ Poliitilise puhastuse ohvreid Eestis. – Teataja 09.07.77.